

Inhoudsopgave

Luik I. Theoretisch en methodologisch kader	15
Hoofdstuk 1. De probleemstelling	17
1.1. Het nieuwe veiligheidsdiscours	20
1.1.1. Een nieuw tijdperk	20
1.1.2. Fundamentele onzekerheden	22
1.1.3. De hang naar veiligheid	23
1.1.4. Een stevige greep van de overheid	24
1.1.5. Controle en uitsluiting	26
1.1.6. Besluit	28
1.2. De betekenis van Garland op het continent	29
1.2.1. De 'governmental' story	30
1.2.2. Het controleperspectief	32
1.3. De centrale onderzoeksvraag	34
1.4. Het onderzoeksonderwerp	36
1.4.1. Het internationaal criminologisch belang	37
1.4.1.1. De ontdekking van overlast	37
1.4.1.2. De verschraling van de publieke ruimte	38
1.4.1.3. Het gewijzigd overheidsantwoord	40
1.4.2. Het Belgisch belang: De wet op de gemeentelijke administratieve sancties	41
1.4.2.1. Het innovatieve karakter van het onderzoek	41
1.4.2.2. De aandacht voor de overheidsreactie	42
1.4.2.3. De bestudeerde periode	43
1.4.3. De afbakening van het onderzoeksonderwerp	44
1.4.3.1. Op het openbare domein	44
1.4.3.2. Een rol voor de overheid	46
1.4.3.3. De eigen werkdefinitie	47
1.5. De concrete onderzoeksvragen: een controledispositief?	47
1.6. De indeling in hoofdstukken	49
Hoofdstuk 2. De internationale context van het nieuwe veiligheidsdiscours	53
Inleiding	53
Deel 1. Een aantal sleutelbegrippen	55
2.1. Veiligheid	55
2.2. Overlast	57
2.2.1. Theoretische invullingen	58
2.2.1.1. Regulatory crime	58
2.2.1.2. Sociale, fysieke en criminele overlast	58
2.2.1.3. De perceptie van de burger	59
2.2.1.4. Overlast als openbare orde probleem	61
2.2.2. Beleidsmatige invullingen	62

2.2.2.1. Europa	62
2.2.2.2. Groot Britannië	63
2.2.2.3. Nederland	64
2.2.3. Besluit	67
Deel 2. De politieke en maatschappelijke verschuivingen	69
2.3. Over de verscherpte aandacht voor veiligheid en de beheersing ervan	69
2.3.1. Over de reactie op kleine criminaliteit en overlast	71
2.3.1.1. Defining deviance down	71
2.3.1.2. Defining deviance up	73
2.3.1.2.1. Achtergronden	74
2.3.1.2.2. Overheidsreacties op overlast in twee landen	78
2.3.2. De verschuiving van ‘government’ naar ‘governance’	93
2.4. Besluit	97
Hoofdstuk 3. De ‘Culture of Control’ van D. Garland	101
Inleiding	101
3.1. Algemene uitgangspunten	102
3.1.1. Het laatste deel van de trilogie	102
3.1.2. Naar een multidimensionele bestraffingssociologie	103
3.1.3. De historische invalshoek van het onderzoeksonderwerp	104
3.2. Algemene veranderingen in de laatmoderniteit	105
3.2.1. Verschuivingen in de aard van criminaliteitscontrole	105
3.2.1.1. Penal welfarism	105
3.2.1.2. Penal modernism	107
3.2.1.3. Politics of New Right	108
3.2.2. Het ‘crime complex’	109
3.2.3. De twaalf tekenen van verandering	110
3.2.3.1. Een verminderd geloof in het rehabilitatie ideaal	110
3.2.3.2. De herontdekking van punitieve sancties en expressieve Justitie	110
3.2.3.3. Veranderingen in de emotionele toonzetting van het criminaliteitsbeleid	111
3.2.3.4. De terugkeer van het slachtoffer	111
3.2.3.5. De bescherming van het publiek als dominant beleidsthema	112
3.2.3.6. Politisering en nieuw populisme	112
3.2.3.7. De heruitvinding van de gevangenis	113
3.2.3.8. De transformatie van de criminologische kennis	113
3.2.3.9. De uitdijende infrastructuur van criminaliteitspreventie en gemeenschapsveiligheid	114
3.2.3.10. De rol van de burgersamenleving en de commercialisering van criminaliteitsbestrijding	115
3.2.3.11. Nieuwe managementstijlen en werkmethoden	116
3.2.3.12. Een niet aflatend crisisgevoelen	116
3.2.4. Transformaties in criminologisch gedachtegoed: de visie op de dader	116
3.2.4.1. De ‘criminology of the other’	117
3.2.4.2. De ‘criminologies of everyday life’	118

3.3. Het ambivalentie overheidsantwoord: bifurcation	120
3.3.1. De aanpassingsstrategieën	121
3.3.1.1. Professionalisering, rationalisering en commercialisering van Justitie	122
3.3.1.2. Defining deviance down	122
3.3.1.3. Herdefiniëren van succes	122
3.3.1.4. Meer aandacht voor de gevolgen	123
3.3.1.5. Verplaatsing en herdefiniëring van verantwoordelijkheden	123
3.3.2. Het ‘sovereign state respons’	124
3.3.2.1. Acting out	125
3.3.2.2. Denial	125
3.3.3. The Culture of Control	125
3.3.3.1. De verandering van het ‘penal welfarism’	126
3.3.3.2. Een criminologie van controle	126
3.3.3.3. Een economische stijl van redenering	127
3.3.4. Gevaar voor de ijzeren kooi	128
3.4. Besluit	129
Hoofdstuk 4. De methodologie	131
4.1. Het onderzoektype	131
4.2. Het onderzoeksdesign	132
4.2.1. De casestudie: verantwoording	132
4.2.2. Welke casestudies?	133
4.2.3. Aggregatieniveau	134
4.2.3.1. Land: België	134
4.2.3.2. Steden	135
4.3. De topics, de onderzoeksvragen en de stellingen	136
4.3.1. De topics	137
4.3.1.1. Topic 1	137
4.3.1.2. Topic 2	137
4.3.1.3. Volgorde van de topics	138
4.3.2. De onderzoeksvragen en de stellingen	138
4.4. De onderzoeksmethoden	140
4.4.1. Case A: België	141
4.4.1.1. Diepte-interviews met bevoorrechte getuigen	141
4.4.1.2. Documentanalyse	145
4.4.2. Cases B en C	145
4.4.2.1. Diepte-interview	145
4.4.2.2. Documentanalyse	147
4.5. De verwerking	148
Luik II. Empirische resultaten – De wet op de gemeentelijke administratieve sancties in België	151
Hoofdstuk 5. Achtergronden en context	153
Inleiding	153
5.1. Presentatie van Case A	154
5.1.1. Periode 1985 – 1987	154

5.1.2.	Periode 1987 – 1999	155
5.1.3.	Periode 1999 – 2003	156
5.1.4.	Periode 2003-2007	156
5.2.	Onderzoeksvraag 1: De maatschappelijke en politieke context	156
5.2.1.	Een cascade van incidenten	157
5.2.1.1.	Eerste golf: midden jaren tachtig	159
5.2.1.2.	Tweede golf: begin jaren negentig	160
5.2.1.3.	Derde golf: midden en eind jaren negentig	165
5.2.1.4.	Tussentijds besluit	167
5.2.2.	Stijgende angst voor criminaliteit en onveiligheidsgevoelens	168
5.2.2.1.	Stijgende criminaliteitscijfers	168
5.2.2.2.	Angst voor criminaliteit en onveiligheidsgevoelens	171
5.2.2.3.	De aandacht voor het slachtoffer	179
5.2.2.4.	Besluit	182
5.2.3.	Andere maatschappelijke veranderingen	183
5.2.3.1.	Verminderen formele en informele sociale controle	183
5.2.3.2.	Opkomst migratiestromen en inflatie aan mobiliteit	187
5.2.3.3.	Opkomst cliëntelisme en mondige burger	188
5.2.3.4.	Opkomst van de geregelde samenleving	190
5.2.3.5.	Het penal welfarism in vraag?	191
5.2.4.	Tussentijds besluit	194
5.2.4.1.	Stijgende criminaliteitscijfers en legitimiteitscrisis	195
5.2.4.2.	Maatschappelijke veranderingen	195
5.2.4.3.	Andere ‘indices of change’	198
Hoofdstuk 6. Het overheidsantwoord		201
Inleiding		201
6.1.	Versnippering van bevoegdheden door de staatshervorming	203
6.1.1.	De Sint-Michielsakkoorden	207
6.1.1.1.	Eerste staatshervorming (1970): louter cultureel	207
6.1.1.2.	Tweede staatshervorming (1980): cultureel, economisch en rechten van het individu	208
6.1.1.3.	Derde staatshervorming (1988): verregaande decentralisering	208
6.1.2.	Dualisering van het veiligheidsbeleid	210
6.1.3.	De ‘sensu stricto’ en ‘sensu lato’ benadering	213
6.1.3.1.	De overlastaanpak ‘sensu stricto’	215
6.1.3.2.	De overlastaanpak ‘sensu lato’	216
6.1.3.3.	Buiten de paden van de klassieke criminologie?	216
6.2.	De parlementaire onderzoekscommissies	220
6.3.	De regeerakkoorden: de aanvang van een Belgisch veiligheidsbeleid	222
6.3.1.	Het Pinksterplan I (1990)	222
6.3.2.	Het Pinksterplan II (1992)	223
6.4.	Het accent op preventie van kleine criminaliteit	226
Inleiding		226
6.4.1.	Een verschuiving van openbare orde naar kleine criminaliteit	227
6.4.2.	Preventie als motor voor de aanpak van oorzaken van overlast	229
6.4.2.1.	Periode 1981 – 1988	229
6.4.2.2.	Periode 1988 – 1999	230

6.4.2.3. Binnenlandse Zaken: de veiligheids- en preventiecontracten	236
6.4.2.4. Grootstedenbeleid: contracten met de steden (1999-2001)	245
6.4.2.5. De aanloop naar overlastsanctionering	249
6.4.2.6. Tussentijds besluit	253
6.4.3. De aandacht voor sociale cohesie: de regionale impuls	255
6.4.3.1. Een verhaal van versnippering	256
6.4.3.2. De Vlaamse accenten	260
6.4.3.3. De Waalse accenten	265
6.4.3.4. Tussentijds besluit	269
6.4.4. De politiehervorming: 'community oriented policing'	270
6.4. Besluit	277
Hoofdstuk 7. Het wetgevend dispositief	281
Inleiding	281
7.1. De burgemeester en openbare orde: een historische schets	283
7.2. De opkomst van de bestuurlijke afhandeling	284
7.3. De wet op de gemeentelijke administratieve sancties	285
7.3.1. Aanleiding en stemming	285
7.3.2. De innovaties	287
7.3.2.1. Sluiten van instellingen die voor overlast zorgen	287
7.3.2.2. Verruiming bevoegdheid 'openbare orde' naar 'overlast' (art. 135 par 2)	289
7.3.2.3. Materiële en morele openbare orde	290
7.3.2.4. Terminologie: wat wordt verstaan onder overlast?	294
7.3.2.5. Sanctionering van overlast met gemeentelijke administratieve sancties	297
7.3.2.6. Vrije keuze om bestuurlijk te handhaven	299
7.3.2.7. Nieuwe sancties: nieuwe sanctionerende personen	300
7.3.3. De beperkingen	301
7.4. Voorontwerp van Wet 'inzake de strijd tegen de onwillevendheden en de stadscriminaliteit'	302
7.5. Wetgevende initiatieven in 2003: begripsverwarring en depenalisering	303
7.6. De concrete aanleiding voor de reparatiewetten	306
7.6.1. Beperkt toepassingsgebied	306
7.6.2. Beperkte vaststellingsmogelijkheden	306
7.6.3. Tweesporenbeleid	307
7.6.4. Minderjarigen buiten schot	308
7.7. De reparatiewetten van 2004	308
7.7.1. De vernieuwingen	310
7.7.1.1. Depenalisering en de creatie van gemengde inbreuken	310
7.7.1.2. Administratiefrechtelijke aansprakelijkheid van minderjarigen van 16 tot 18 jaar	313
7.7.1.3. De bemiddeling	313
7.7.1.4. Uitbreiding vaststellende bevoegdheid: naar een regionalisering van politie?	317
7.7.2. Commentaren: naar een communautarisering van politie?	325
7.8. De aanleiding voor de tweede reparatiewet	327
7.8.1. De cumul van kwalificaties	327
7.8.2. Minderjarigen minder dan 16 jaar straffeloos	328

7.9. De tweede reparatiewet (2005)	329
7.9.1. De vernieuwingen	329
7.9.2. De pijnpunten	331
7.10. Programmawet drugoverlast (2006)	332
7.11. Wet tot bestraffing van graffiti en van beschadiging van onroerende eigendommen (2007)	332
7.12. Wet op de gemeenschapswachten (2007)	333
7.12.1. Identiteitscontrole	338
7.12.2. Afspraken met politie	339
7.13. Decreet leefmilieu (2007)	341
7.14. Wetsvoorstel tot leeftijdsverlaging (2008)	342
7.15. Commentaren	343
7.15.1. De speerpunten	344
7.15.1.1. Een gecombineerde toepassing van bestuurlijke en strafrechtelijke afhandeling	344
7.15.1.2. Lokaal maatwerk	345
7.15.1.3. Andere kleuren op straat: verruiming toezichthouders	345
7.15.1.4. Alles begon met de burger	348
7.15.2. De pijnpunten	349
7.15.2.1. Wettelijke gebrekkigheid	349
7.15.2.2. Een blijvende begripsverwarring	350
7.15.2.3. Het facultatief karakter	351
7.16. Besluit	352
Hoofdstuk 8. De beleidsintenties	355
Inleiding	355
8.1. Onderzoeksvraag 2: De beleidsveronderstellingen	355
8.1.1. Empirische resultaten: Broken windows en responsabilisering	357
8.1.2. Besluitende commentaren	361
8.2. Onderzoeksvraag 3: De pleitbezorgers	362
8.2.1. Empirische resultaten: socialisten als pleitbezorgers	363
8.2.2. Besluitende commentaren	367
8.3. Onderzoeksvraag 4: De doelstellingen	368
8.3.1. Empirische resultaten: diversiteit	369
8.3.1.1. Handhavingstekort	370
8.3.1.2. Preventie met tanden: gemeentelijk integraal veiligheidsbeleid	376
8.3.1.3. Sluitstuk van preventie : lik-op-stuk-beleid	379
8.3.1.4. Verhoging van de formele controle	381
8.3.1.5. Normconformering en of risicomanagement	383
8.3.2. Besluitende commentaren	386
8.4. Onderzoeksvraag 5: De rol van de wetenschap	386
8.4.1. Empirische resultaten	387
8.4.2. Besluitende commentaren	391

Hoofdstuk 9. De toepassing in de steden	393
Inleiding	393
9.1. De implementatie van de GAS-wet in België	394
9.2. De empirische resultaten in de steden	395
9.2.1. De ‘sensu lato’ benadering of ‘integrale’ aanpak	396
9.2.1.1. De multi-agency benadering	397
9.2.1.1.1. Algemeen	397
9.2.1.1.2. De inbedding van de gemeenschapswachten	409
9.2.1.2. Geen bestraffing zonder zorg	412
9.2.1.3. De actieve rol voor de burger	416
9.2.2. De pro-actieve aanpak	421
9.2.3. De gemeentelijke reglementen	426
9.2.4. De overlastprioriteiten	431
9.2.5. De overlastmaatregelen	437
9.2.5.1. Strategieën van ondersteuning en hulpverlening	440
9.2.5.2. Strategieën van preventie	442
9.2.5.2.1. Fysieke preventie	442
9.2.5.2.2. De sociale individuele preventie	445
9.2.5.3. Strategieën van bemiddeling	449
9.2.5.4. Strategieën van toezicht en controle	454
9.2.5.5. Strategieën van normconforming	457
9.2.5.6. Strategieën van sanctionering	459
9.3. Besluitende commentaren	462
9.3.1. Het geloof in de gemeentelijke administratieve sancties	462
9.3.2. Preventative partnerships	463
9.3.3. De interne controle door de burger	466
9.3.4. Punitive segregation	467
Hoofdstuk 10. Algemeen besluit	471
10.1. Doelstelling	471
10.2. Theoretische invalshoek	471
10.3. Wat werd bestudeerd?	472
10.4. Hoe werd dit bestudeerd?	473
10.5. Resultaten en beschouwende reflecties	473
10.5.1. Eerste onderzoeksvraag	473
10.5.1.1. De context	474
10.5.1.2. Het overheidsantwoord	475
10.5.2. Tweede onderzoeksvraag	481
10.5.3. Derde onderzoeksvraag	483
10.5.4. Vierde onderzoeksvraag	483
10.5.5. Vijfde onderzoeksvraag	485
10.5.6. Zesde onderzoeksvraag	485
10.6. Een antwoord op de centrale vraagstelling	490
10.6.1. Een gedifferentieerd onderzoeksdesign	492
10.6.2. De onderzochte periode	493
10.6.3. De verschillende aard van het onderzoeksonderwerp	495

10.7. Enkele markante resultaten en pistes voor toekomstig onderzoek	496
10.7.1. Onderscheid Vlaanderen – Wallonië	496
10.7.2. Algemene impact op de piramide van de strafrechtsbedeling	497

A swelling culture of control? The genesis and the application of the law on incivilities in Belgium – Summary	501
---	------------

Bibliografie	509
---------------------	------------

Bijlage: lijst van bevoorrechte getuigen en hun functies	557
---	------------

Dankwoord	563
------------------	------------

Bio	565
------------	------------

Lijst bijlagen

Bijlage 1:	Lijst schema's, tabellen en grafieken
Bijlage 2:	Lijst bevoorrechte getuigen naar functie: wie is wie?
Bijlage 3:	Overzicht bevoorrechte getuigen cases B en C naar vergelijkbare functies
Bijlage 4:	Overzicht interviews naar datum, plaats en duurtijd alle cases
Bijlage 5:	Schema wettelijke regeling overlastinbreuken
Bijlage 6:	Vragenlijsten alle cases
Bijlage 7:	Lijst gebruikte documenten alle cases
Bijlage 8:	Voorstelling van de steden Antwerpen en Luik
Bijlage 9:	Onderzoeksfasering en onderzoeksactiviteiten
Bijlage 10:	Vertaling Franstalige citaten naar het Nederlands

Bijlagen 4 tot en met 10 zijn te bekomen op vraag via elke.devroe@skynet.be

Lijst schema's

Schema 1:	Trapsgewijze voorstelling van theoretische inzichten
Schema 2:	Afbakening onderzoeksonderwerp
Schema 3:	Overzicht van de bestudeerde periode
Schema 4:	Afstemming referentieperiode Garland – onderzoeksperiode proefschrift
Schema 5:	Overzicht topics, onderzoeksvragen, stellingen en cases
Schema 6:	Indeling deel 1 naar hoofdstukken
Schema 7:	Indeling deel 2 naar hoofdstukken
Schema 8:	Terminologische verschillen overlast in drie Europese landen
Schema 9:	Schematische voorstelling onderzoeksdesign
Schema 10:	Onderzoekscomponenten steden
Schema 11:	Openbare overlast in de publieke ruimte 'sensu lato'
Schema 12:	De 'sensu lato' aanpak in Luik
Schema 13:	Overlastbeleid 'sensu lato' in Antwerpen
Schema 14:	Organogram Samen Leven Antwerpen
Schema 15:	De GAS als hefboom en sanctie in Antwerpen
Schema 16:	Vorm strafrechtelijke piramide voor en na toepassing van de GAS-wet

Lijst tabellen

- Tabel 1: Onveiligheidsgevoelens in België tussen 1997 en 2008 in percentages
- Tabel 2: Vergelijking onveiligheidsgevoelens België en Nederland 1993-2008 in percentages
- Tabel 3: Buurtproblemen Veiligheidsmonitor België 1997 - 2008
- Tabel 4: Buurtproblemen in de Monitoren België – Nederland 1993 – 2008 in percentages
- Tabel 5: Aantal proces verbalen GAS naar vaststellende ambtenaar van 2005-2010 Antwerpen
- Tabel 6: Aantal GAS-pv's naar aard overtreding over zes jaren Antwerpen
- Tabel 7: Aantal proces verbalen GAS-boetes stad Luik 2003 tot 2008
- Tabel 8: Aantal overlast inbreuken naar aard feit voor de jaren 2007 tot 2009 te Luik
- Tabel 9: Aantal proces verbalen die met een GAS-boete kunnen worden bestraft voor 2006 tot 2008
- Tabel 10: Aantal proces verbalen overlastfeiten die niet met een GAS-boete kunnen worden bestraft te Luik
- Tabel 11: Eigen indeling Antwerpse overlastmaatregelen naar strategieën en naar sporen
- Tabel 12: Aantal meldingen gemeentelijke administratieve sancties In Antwerpen 2007 – 2009
- Tabel 13: Aantal gepleegde inbreuken door minderjarigen te Antwerpen in 2009